

көрсеткіштерді анықтауда біз бейнелеу өнерінің түрлі салаларында еңбек еткен даңқты суретшілердің, өнер зерттеушілерінің пікірлерімен санасу, оларды негізге алу қажеттігі туындауда.

Сонымен қатар этнодизайн бұйымдарының көркемдік ерекшеліктерін анықтау мақсатындағы зерттеу нәтижесі дизайнды жасау ережелері мен заңдылықтарын жүйелеуге мүмкіндік береді. Этнодизайн бұйымдарының композициясын жобалау барысында сақтауды талап ететін көрсеткіштер: жазықтық, пропорция, форма мен мазмұн, уақыт, симметрия, ритм, статика мен динамика, перспектива, алтын қима, жоба идеясы, композициялық орталық, композицияның негізгі элементтері, композицияның қосалқы элементтері, интуиция мен талдау, контраст, қозғалыс, жаңашылдық, бейнелілік, тепе теңдік, тұтастық, композицияның пластикалығы т.б. болып анықталады. Этнодизайнның бұйымдарының көркемдік ерекшеліктерін тануда көрсеткіштерін анықтаудың орны ерекше.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. <http://kaznai.kz/wpcontent/uploads/2021/11/%D0%95%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%90.%D0%A2.-%D0%94%D0%98%D0%A1%D0%A1%D0%95%D0%A0%D0%A2%D0%90%D0%A6%D0%98%D0%AF.pdf2>.
2. <https://emirb.org/habarshi-vestnik-korkemonerden-bilim-beru-v3.html?page=4>
3. https://www.myuniversity.ru/%D0%90%D1%80%D1%85%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0/%D0%94%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD_%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%85%D1%8B/180276_2306699_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B01.html
4. Бегімбай К.М. Этнодизайн. Монография. – Нұр-Сұлтан: R&D, 2020, – 148.
5. Әмірғазин Қ. «Қазақ қол өнері». – Алматы: Дайк-Парк, 2004. – 92 б.
6. Қасиманов С. «Қазақ халқының қолөнері». – Алматы: Қазақстан, 1995. – 84 б.
7. Бегімбай К.М. Қазақстандағы өндірістік дизайн мәселелері. Мақала. – Астана, ЕҰУ хабаршысы. 2014. 0,25 б.т.
8. Ахман С., Бегімбай К.М. Қазақ ұлттық сәндік қолданбалы қолөнердің жағдаяты. Ғылым және Білім – 2017: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ жас ғалымдарының халықаралық ғылыми конференциясының материалдары. – Астана, 2017. – Б. 6623-6628 с.

ӨОК712. 41.3

ЭТНОДИЗАЙН – СӘУЛЕТТІК САЛАЛАРДА ҚОЛДАНУЫ: ИНТЕРЬЕРДЕГІ КОМПОЗИЦИЯЛАРДЫҢ ДИНАМИКАСЫ

Талгатбек Жанбота

zhanbota.education@gmail.com

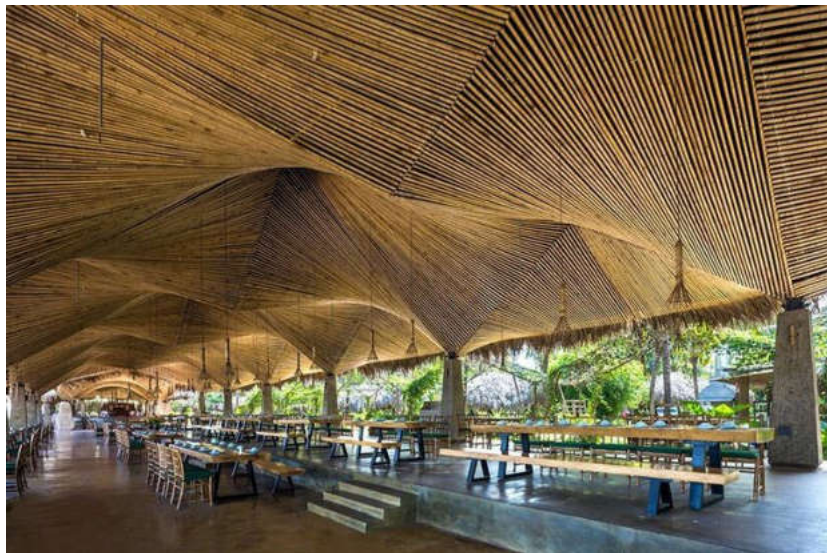
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
«Дизайн және ИГ» кафедрасының студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Бегімбай К.М.

Этнодизайн – қазіргі заманы.

Адам күнделікті өмірде табиғи ортадан алыстай отырып, бетон қалаларының «механикалық» ырғағында өмір сүреді. Кеңістік дизайнындағы этникалық бағыт кетуге мүмкіндік береді артық технология ортасынан. Бір жағынан, соңғы жылдары республикада қоғамдық тамақтандыру қызметтерін дамытудың оң динамикасы байқалды. Бұл көп жағдайда дәрежелер халықтың өмір сүру деңгейінің өсуіне әсер етті. Мұның салдары үй шаруашылығының үйден тыс тамақтануға арналған шығыстарының үлесін ұлғайту.

Кезінде заманауи тамақтандыру кәсіпорындарының сәулеттік келбетін безендіру олардың интерьерін шешуге маңызды орын беріледі. Тәжірибе куәландырады функционалды көлемдік-кеңістіктік шешімге және интерьерлердің сәулеттік және көркемдік экспрессивтілігіне

қойылатын талаптар әр түрлі қанағаттандырылатын осы саладағы дамып келе жатқан бағыттар. Интерьер композициясын кеңістіктік ұйымдастыруда дәстүрлі ұлттық сәулет пен өнердің стильдендірілген нақыштары мен мотивтері заманауи сәулет пішіндерінің формаларының үйлесімі пайда бола бастады [1].

Сур. 1. Этнодизайн саулет саласында

Дәстүрлі сәулет-көркемдік сипаттағы хабарлар ішкі кеңістіктің құрылымдары мен композицияларының әр түрлі формалары қолданылады, жергілікті материалдан жасалған табиғи кірпіш, тастан, ағаштан жасалған табиғи текстуралар, тән жабдықтар, жарықтандыру және жеке дизайн объектілері қолданылады. Этнодизайн, А. Бровченконың пікірінше, «бұл элементтердің трансформациясы ұлттық мәдениет, атап айтқанда сәндік-қолданбалы өнер (пішіндер, ою-өрнектер, колористика, дәстүрлі техникалар және т.б.) заманауи өнеркәсіптік бұйымдарға енгізу». Сонымен қатар, сәулет кандидаты А. Крыжановский этнодизайн анықтамасына кеңірек анықтама береді. Оның пайымдауынша – «Этнодизайн – бұл кешенді табиғи, техникалық, гуманитарлық білімді, инженерлік ойлауды біріктіретін және жоғары семиотикалық адамның пәндік ортасын қалыптастыруға және өнеркәсіптік жетілдіруге бағытталған пәнаралық жобалау және көркемдік қызмет белгілі бір этникалық дәстүрлердегі тіршілік әрекетінің барлық салаларында мәртебесі бар» [2].

Сур 2 . Интерьердегі этностиль

Этностиль, ол ұлт стилімен байланыста болса да, өзі тар ұғым. Өйткені, онда стильдеу

жасалатын аймақ пен ұлтқа тән бояулар мен заттарды қолданылады. Сонымен қатар, этностиль экзотикалық болып табылады, өйткені ол әртүрлі шығыс және Азия халықтарын қоса алғанда, тұрғын үйлердің безендірілуін көрсетеді. Мексика, маррокан, Африка, жапон, қытай және т.б. сияқты стильдер. Оның таза түрінде олар өте ерекше, сондықтан олар бір-біріне қайшы келеді.

Интерьердегі этностильдердің көрінісі өте сақ болу керек. Немесе бұл белгілі бір адамдардың этно-стилін құру (мысалы, жапон стилі немесе орыс үйінің стилі), немесе қазіргі заманғы интерьерге этно-стильдің кейбір элементтерін ғана енгізу немесе әртүрлі елдерден келген заттарды араластыру, бұл араластыру басқа стильді – отаршылдықты тудырады. Ұзақ уақыт бойы Даңқ шыңында ең экзотикалық деп саналатын африкалық стиль болды: интерьерді жасау үшін пайдаланылатын барлық материалдар табиғи табиғи ресурстар болып табылады. Африкандық этностилін ең экзотикалық деп атауға болады.

Сіздің үйіңізде еркін Африканың көңіл-күйін барынша толық көрсету үшін, тұсқағаздың болуын болдырмау керек және қабырғаларды кез-келген көлеңкеде, алтын, сары, құмның жылы және шуақты реңктерімен бояу керек. Еденге дәстүрлі африкалық өрнегі бар табиғи жүн кілемін немесе жабайы аңдардың терісіне еліктеңіз. Интерьерде түрлі-түсті жиһазды қолдануға болады: ағаштан жасалған, ротаннан өрілген немесе темірден жасалған. Түпнұсқа өнердің міндетті заттары: тастан жасалған ыдыс-аяқ, африкалық құдайлардың маскалары, жастықтарда африкалық жануарларды бейнелейтін сәндік жастықтар, түрлі мүсіндер, соғу элементтері бар қолдан жасалған шамдар, қолдан жасалған вазалар түріндегі ашық түсті екпіндер.

Алайда, барлық осы экзотикалық әсемдікпен оны асырып жіберіп, пәтерді жақын арада шаршайтын мұражайға айналдыру қаупі бар. Сондықтан сіз «Африка астында» стилизацияның жұмсақ нұсқасын тандап, классикалық интерьерді бірнеше заттармен көлеңкелей аласыз. Кофе үстелінде немесе тартпалардың кеудесінде жемістерге арналған тас ыдыс немесе ағаш ваза өте орынды болады; диванға зебра терісіне еліктеп, бұрышқа қара металдан жасалған әсем мүсін қою керек: өркениеттен оқшаулану сезімін қалыптастыру – бұл этностильдің мақсаты.

Сур 3 . Якут этностилі

Этнодизайн сәулеттік салаларда қолданылуы.

Әлемдік дизайндағы этникалық бағыт танымал болды көбінесе бастапқы «табиғи», ыңғайлылық, үнемділік және- қарапайымдылығы. Бірге этникалық стиль-бұл, әдетте, түс, декор, жиһаз, белгілі бір дәстүрлі мәдениетке тән материалдар ел, аймақ. Этникалық стильдегі интерьерлер келушілерді суға батырады ерекше орта-бұл белгілі бір эмоционалды саяхат кеңістік пен уақыт. Табиғи материалдардан жасалған жайлылық жиі қолданған әрлеу интерьер, байланысты емес тек талпыныс сезінуге табиғи таза, бірақ қажеттілігіне және көру айналасында өзін шынайы, ерекше заттар.

Интерьердің конструктивті шешімі белгілі бір дәрежеде оның ішкі кеңістігін анықтайды және оның көркемдік бейнесіне әсер етеді. Ұзақ тарихы бар дәстүрлі якут тағамдары қоршаған ортаның эстетикасымен тығыз байланысты [3].

Сур 4. Этнодизайн – қазіргі заманы

Тамақтану – бұл тиісті дизайнды қажет ететін рәсім. Қазіргі якут мәдениеті осы стереотипті сақтау үрдісіне ие, бұл, атап айтқанда, ұлттық тағамдар мейрамханаларының интерьерін безендіруге назар аударудан көрінеді. Интерьердің композициялық және көркемдік тұжырымдамаларын талдау қазіргі мәдениеттің эстетикалық басымдықтары мен тенденцияларын белгілі бір дәрежеде түсінуге мүмкіндік береді. «Осы кезеңдегі проблемалардың бірі-көптеген басқа адамдар сияқты ұлттық брендтерді белсенді түрде жылжытудың болмауы басты себебін қалыптасып қалған этномәдениет болып табылады» – деген пікір бар [4].

Якут этностилі сәулет, дизайн, ландшафт дизайнына енді ғана ене бастады. Ұлттық мәдениеттің эстетикалық-көркемдік элементтерінің үйлесуі және функционалдылық интерьерді ұйымдастырудағы негізгі болып табылады. Үшін кеңістік өзгеруі мүмкін, бөлмені еркін өзгертуге мүмкіндік беретін модульдік жиһазды пайдалану ұсынылады. Құру үшін жайлылық пен белгілі бір камералылық ішкі ортаны құру, жалпы көлемнен оқшаулау үшін ішінара кеңістікті оқшаулау әдісін қолданады өзгеретін бөлімдердің көмегімен белгілі бір орындардың бөлмелері. Төбенің және еденнің жазықтығындағы айырмашылық, еденнің бір бөлігі терезелер бір сатыға көтеріліп, оған орналастырылғандарды жыртып тастағандай жалпы жазықтықтағы орындар, олардың үстіндегі биіктікті азайтып, кеңістікті оқшаулануға ықпал етеді. Ұқсас айырмашылық еден мен төбенің деңгейлері бөлменің пропорцияларын жақсартуға, жоспарлау мен кеңістіктік құрамның әртүрлілігіне ықпал етеді [5].

Жоғарыда баяндалғанды қорыта келе айтармыз – мұраға қалған өткеннің құндылықтарын игеру және бейімделу жаңа әлеуметтік-мәдени қажеттіліктерге маңызды көрініс мақсатқа жетуге бағытталған мәдени үрдіс: этнодизайнның нақты әрекет ететін өрісінің адамға әсерін кеңейту дарынды студентті оның алуан түрлі әлеміне тарту; оған құндылық қатынасын қалыптастыру, жоғары оқу орнындағы дарынды студенттің қызығушылықтарын, қабілеттерін, шығармашылық даралығын дамыту көркем орнында.

Көркемдік-эстетикалық ортаның сапасы жергілікті көркемдік орта есебінен мәдени коммуникацияның мәнерлілігін күшейтуге мүмкіндік береді студенттерді ақпаратты механикалық есте сақтауға емес, туған өлкенің өнерін Белсенді шығармашылық дамытуға бағыттайтын шындық.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Бегімбай К.М. Этнодизайн. Монография, –Нұр-Сұлтан: ЕҰУ, 2021. – 148 б.
2. http://artishock.org/style_i/etnicheskiy-stil
3. Әмірғазин Қ. «Қазақ қол өнері». – Алматы: «Дайк-Парк», 2004. – 92 б.
4. Қасиманов С. «Қазақ халқының қолөнері». – Алматы: «Қазақстан», 1995. – 84 б.
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/svoeobrazie-severnogo-etnodizayna-k-probleme-razrabotki-interiera-pomescheniya-obschestvennogo-pitaniya>